

Amasya İlahiyat Dergisi – Amasya Theology Journal

ISSN 2667-7326 | e-ISSN 2667-6710

Haziran / June 2023, 20: 48-78

Kur'an Meallerindeki Lafzî Tercümenin Allah'ın Yüceliğini Aktarmadaki Yeterliliği

Fatih Tiyek

Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir
Anabilim Dalı

Associate Professor, Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Faculty of Theology, Department of Tafsir
Kahramanmaraş, Turkey
fatih tiyek@ksu.edu.tr
orcid.org/0000-0001-8225-479X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi /Research Article

Geliş Tarihi / Received: 1 Mart / March 2023

Kabul Tarihi / Accepted: 16 Mayıs / May 2023

Yayın Tarihi / Published: 30 Haziran / June 2023

Yayın Sezonu / Pub. Date Season: Haziran / June

Sayı / Issue: 20 **Sayfa /Page:** 48-78

Atıf / Cite as: Tiyek, Fatih. "Kur'an Meallerindeki Lafzî Tercümenin Allah'ın Yüceliğini Aktarmadaki Yeterliliği [The Sufficiency of the Literal Translation of the Qur'an in Translating the Sublime of Allah]". *Amasya İlahiyat Dergisi-Amasya Theology Journal* 20 (June 2023): 48-78

<https://doi.org/10.18498/amailad.1258305>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Amasya University, Faculty of Theology, Amasya, 05100 Turkey. All rights reserved.

<https://dergipark.org.tr/amailad>.

The Sufficiency of the Literal Translation of the Qur'an in Translating the Sublime of Allah

Abstract

The Qur'an, with its purpose of sending and the principles it contains, is an important source where people can learn what to do and avoid as a servant of Allah. In this respect, the Qur'an has an important place in the lives of those who belong to the religion of Islam, both with its provisions and with its basic tenets and principles. Because it is the indispensable guide of directing the society to good, right and beautiful starting from the individual, establishing rights and justice in a society formed within the framework of its principles, and interpersonal relations. In this respect, it is a very important responsibility for every Muslim who strives to live according to religion, to understand the Qur'an correctly and to observe its principles.

Since the Qur'an presents its message in Arabic, the most basic condition for understanding it is to know the subtleties of this language and to comply with them in the process of understanding. However, for all interlocutors in different geographies, it is not a possible goal and situation to require and expect learning Arabic in an attempt to understand the Qur'an and live its principles. Therefore, understanding the Qur'an takes place in different ways for those who know Arabic and those who do not. As in the example of the Companions, for those who know Arabic, understanding is tried to be realized directly through the original text, while for those whose language is not Arabic, it is possible to understand it and do what is necessary through translations. In this context, the conversion of the verses of the Qur'an into an understandable form in Turkish is realized with the translations of the Qur'an. In this respect, it becomes a necessity for Turkish speakers to translate the Qur'an into this language in order to understand it, benefit from it, convey it and apply its principles.

In order for the translations of the Qur'an to fulfill this function, they must accurately convey what is meant by the verses. In this sense, the success of the translation depends on the fact that what is understood from the Arabic wording of the verse and what is understood from the Turkish equivalent of this wording are in the same direction. For this, it is often necessary to take into account not only what the verse says, but also how it says it. Therefore, in this process, literal translation, which concentrates only on what the verse says, should be used to the extent that it conveys the meaning. The verse, if any, should be translated into Turkish with its intended meaning, taking into account the metaphors, rhetoric

and indirect expression styles, if any. However, excessive devotion to the wording seen in some Qur'an translations may be insufficient to convey the intended meaning. Because, in the translation of most verses, it is not possible to make a successful translation by considering only the words and finding the correspondence for each word. Because the translation of many verses requires a much more difficult and versatile effort than finding a response to every word in it.

One of the points where the necessity of this effort is clearly felt is the translation of the expressions used for the names, attributes and actions of Almighty Allah. It will also contribute to the formation of an opinion about the adequacy of the literal translation, if the literal translation examples preferred in the translation of these expressions into Turkish convey the glory of Allah in accordance with the spirit of the Qur'an. Because in the translation of these expressions, which should be given meanings in accordance with the spirit of the Qur'an and the true belief in Allah, taking the word rather than what is meant as a basis may lead to some misunderstandings or incomplete understandings. Although the measure of literal devotion should be as much as its contribution to the transfer of the correct meaning, exaggerating this can lead to the formation of wrong meanings in the mind of the addressee. Expressions contrary to His sublimity such as "setting a trap, taking revenge, fabricating, giving birth", which would be a problem even for people, are used for Allah. Therefore, during the translation of such statements about Allah, literal translation should be abandoned and a translation should be made in the direction of what is meant, taking into account the integrity of the Qur'an, belief in oneness, God's being Lord, exaltation and uniqueness. It should not be ignored why and for whom these expressions are used. In the framework of all these issues, a detailed examination of some translation examples on the subject, which point to the consequences of taking the word as basis rather than the meaning, in a way that will allow to distinguish between correct and incorrect translation, will raise awareness about the extent of literal observance. In this study, which was prepared for this purpose, attention is drawn to the drawbacks of the translation, which prioritizes the word rather than the meaning, in particular concrete examples selected from the translations prepared by the academicians.

Keywords: Tafsir, Allah, Translation, Literal, Sublimity

Kur'an Meallerindeki Lafzî Tercümenin Allah'ın Yüceliğini Aktarmadaki Yeterliliği

Öz

Kur'an, gönderiliş amacı ve ihtiva ettiği ilkeler ile insanların Allah'ın kulu olarak yapması ve kaçınması gerekenleri öğrenebileceği önemli bir kaynak konumundadır. Bu bakımdan Kur'an, hem ihtiva ettiği hükümleri hem de temel ilke ve prensipleri ile İslam dinine mensup olanların hayatında önemli bir yere sahiptir. Çünkü o bireyden başlayarak toplumu iyi, doğru ve güzele yöneltmenin, ilkeleri çerçevesinde teşekkül eden toplumda hak ve adaleti tesis etmenin ve insanlar arası ilişkilerin vazgeçilmez rehberidir. Bu bakımdan dini gereği gibi yaşama çabasında olan her Müslüman için Kur'an'ı doğru bir şekilde anlayıp esaslarını gözetmek çok önemli bir sorumluluktur.

Kur'an, mesajını Arapça olarak sunduğundan onu anlamanın en temel şartı ise bu dilin inceliklerini bilmek ve anlama sürecinde bunlara riayet etmektir. Ancak farklı coğrafyalardaki bütün muhataplar için Kur'an'ı anlama ve ilkelerini yaşama girişiminde Arapça öğrenmeyi şart koşmak ve beklemek gerçekleşmesi mümkün bir hedef ve durum değildir. Bu yüzden Kur'an'ı anlama, Arapça bilenler ve bilmeyenler açısından farklı yöntemlerle gerçekleşmektedir. Sahabe örneğinde olduğu gibi Arapçayı bilenler açısından anlama, doğrudan orijinal metin aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışılırken dili Arapça olmayanlar için ise onu anlayıp gereklerini yapmak, tercüme aracılığıyla mümkün olmaktadır. Bu çerçevede Kur'an ayetlerinin Türkçede anlaşılır bir şekle dönüştürülmesi Kur'an mealleri ile gerçekleşmektedir. Bu yönüyle Türkçe konuşanlar için Kur'an'ın anlaşılması, ondan istifade edilmesi, onun tebliği edilmesi ve ilkelerinin uygulanması için onun bu dile tercümesinin yapılması bir zaruret haline gelmektedir.

Kur'an meallerinin bu işlevini yerine getirebilmesi için ayetlerden kastedileni doğru bir şekilde aktarması gerekmektedir. Bu anlamda tercümenin başarısı ayetin Arapça lafzından anlaşılana ile bu lafzın Türkçe karşılığı olarak sunulan ifadeyle anlaşılana aynı doğrultuda olmasına bağlıdır. Bunun için çoğu zaman ayetin sadece ne söylediği değil nasıl söylediği de dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla bu süreçte sadece ayetin ne söylediğine yoğunlaşan lafzî tercüme, anlamı aktarabildiği ölçüde kullanılmalıdır. Varsa mecaz, söz sanatları ve dolaylı anlatım tarzları da gözetilerek ayet, kastedilen anlamıyla Türkçeye aktarılmalıdır. Ancak bazı Kur'an meallerinde görülen lafza aşırı bağlılık kastedilen anlamı aktarmada yetersiz kalabilmektedir. Çünkü çoğu ayetin tercümesinde sadece lafzları esap alıp

her bir lafza karşılık bularak başarılı bir tercüme yapmak mümkün olmamaktadır. Zira birçok ayetin tercümesi, ondaki her bir lafza karşılık bulmaktan çok daha zor ve çok yönlü bir çabayı gerektirmektedir.

Bu çabanın gerekliliğinin net bir şekilde hissedildiği noktalardan biri de Yüce Allah'ın isim, sıfat ve fiilleri için kullanılan ifadelerin tercümesidir. Bu ifadelerin Türkçeye aktarımında tercih edilen lafzî çeviri örneklerinin Allah'ın yüceliğini Kur'an'ın ruhuna uygun olarak aktarıp aktarmadığı ile ilgili bir değerlendirmeye tabi tutulması lafzî tercümenin yeterliliği hakkında bir kanaat oluşmasına da katkı sağlayacaktır. Çünkü Kur'an'ın ruhuna ve sahih Allah inancına uygun karşılıkların kullanılması gereken bu ifadelerin tercümesinde kastedilenden ziyade lafzî esas almak bazı yanlış ya da eksik anlamalara yol açabilmektedir. Lafza bağlılığın ölçüsü doğru anlamın aktarılmasına katkısı kadar olması gerektiği halde bunun abartılması muhatabın zihninde yanlış anlamların oluşmasına sebep olabilmektedir. İnsanlar için dahi kullanılması problem olacak "tuzak kurma, öğ alma, uydurma, doğurtma" gibi O'nun yüceliğine aykırı ifadeler Allah için kullanılabilir. Bu yüzden doğurduğu sonuçlar itibarıyla Allah hakkındaki bu tür ifadelerin tercüme sırasında lafza bağlılıktan ziyade Kur'an bütünlüğü, tevhit inancı, Allah'ın Rab oluşu, yüceliği ve eşsizliği dikkate alınarak kastedilen doğrultusunda bir tercüme yapılmalıdır. Bu ifadelerin niçin ve kim için kullanıldığı göz ardı edilmemelidir. Bütün bu hususlar çerçevesinde anlamdan ziyade lafzî esas alınmasının sonuçlarına işaret eden konuyla ilgili bazı tercüme örneklerinin doğru ve yanlış tercümeyi ayırt etmeye imkan verecek şekilde ayrıntılı olarak ele alınması, lafzî gözetmenin ölçüsü ile ilgili farkındalık oluşturacaktır. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan bu çalışmada akademisyenler tarafından hazırlanan meallerden seçilen somut örnekler özelinde kastedilen anlamı değil de lafzî önceleyen tercüme şeklinin sakıncalarına dikkat çekilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Allah, Meal, Lafzî, Yücelik

Giriş

Kur'an, bizzat kendisinin ifadeleriyle açıklama,¹ hidayet,² öğüt,³ şifa,⁴ rahmet,⁵ müjde⁶ olarak gönderildiğini bildirerek insanı yanlıştan kurtaracak ve doğruya yöneltecek önemli bir yerinin olması gerektiğine işaret etmektedir. Bu vasıflarıyla Kur'an, İslam dinine mensup olanların yapması ve kaçınması gerekenler için önemli bir rehber konumundadır. İhtiva ettikleri, temel ilke ve prensipleri ve anlatım tarzı ile de rehber olma yönünü bihakkın işletmiş ve işletmeye de devam etmektedir. Bu yönüyle Kur'an, kendisine inananlar ve ilkelerini hayatına tatbik etmek isteyenler için önemli bir kaynaktır. Bireyden başlayarak toplumu dönüştürmenin, ilkeleri çerçevesinde teşekkül eden toplumu sevk ve idare etmenin vazgeçilmez rehberidir. Kur'an'ın bu yönü, nüzul döneminde Hz. Peygamber'in de tebliğ ve tebyini ile somut bir şekilde kendini göstermiş olup, bu durum nüzul sonrası muhatapları için de örneklik teşkil eden bir süreç olarak kabul edilmelidir.

Bireysel ve toplumsal boyuttaki işlevinden de anlaşılacağı üzere insanlığın hidayeti⁷ için gönderilmiş son ilahi mesaj olan Kur'an'ın bu hidayet misyonunu yerine getirmesinde en önemli husus gereği gibi anlaşılmasıdır. Kur'an, mesajını Arapça olarak⁸ sunduğundan onu anlamının temel şartları da bu dilin inceliklerine vukûfiyet ve riayettir. Ancak dünya genelindeki milletlerin ve konuştukları dillerin çeşitliliği, sadece Arapça aracılığıyla sonuca ulaşmanın, onun gereği gibi anlaşılmasının mümkün olmadığını ortaya koymaktadır. Zira Kur'an'ı anlama ve ilkelerini yaşama amacıyla olan her bireyin Arapça öğrenmesi, gerçekleşmesi mümkün bir hedef ve durum değildir. Bu yüzden Kur'an'ı anlama, Arapça bilenler ve bilmeyenler açısından farklı yöntemlerle gerçekleştirilecektir. Anlama süreci Arapçayı bilenler açısından doğrudan orijinal metin üzerinde ve aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışılırken dili Arapça olmayanlar için

¹ en-Nahl 16/89.

² Yûnus 10/57; en-Nahl 16/89; en-Neml 27/2 ve 77.

³ Yûnus 10/57.

⁴ Yûnus 10/57; el-İsrâ 17/82.

⁵ Yûnus 10/57; en-Nahl 16/89; el-İsrâ 17/82; en-Neml 27/77.

⁶ en-Nahl 16/89; en-Neml 27/2.

⁷ el-Bakara 2/185.

⁸ Yusûf 12/2; er-Râ'd 13/37; Tâhâ 20/113.

ise bu süreç tercüme aracılığıyla tecrübe edilmektedir.⁹ Bu bakımdan Kur'an meallerinin dili Arapça olmayanların mesajdan haberdar olması ve gereken mesajı alması ile ilgili fonksiyonu göz ardı edilmemelidir. Bu çerçevede meal ve mealin önemi ile ilgili ayrıntılı bilgi vermek onun işlevini takdir ve nasıl olması gerektiği ile ilgili bir kanaatin yerleşmesi açısından faydalı olacaktır.

1. Kur'an Mealleri ve Lafzî Çeviri

Meal kelimesi Arapçada "dönmek, ıslah etmek, bir şeyin varacağı yer, sonuç, bir şeyin başlangıcı" gibi anlamlara gelen *evl* (ءول) kök harflerinden türetilmiş mimli mastardır¹⁰ ve terim olarak "Kur'an'ın Türkçeye tercüme edilmesi" demektir. Gerek Kur'an inancımız ve onun kültürümüzdeki yeri gerekse de Kur'an'ın çevirisi ile ilgili titizlik sebebiyle doğrudan Kur'an çevirisi tabiri yerine özel ad olarak *meal* tabirinin kullanılması teamül haline gelmiştir. Bu anlamda *meal*, "bir dildeki belli bir parçada bulunan anlamın, başka bir dildeki belli bir metinde yeniden kurulmasını sağlayacak biçimde girilen lisanla alakalı bir aktarma işlemi" olarak tanımlanan¹¹ tercümenin/çevirinin Kur'an özelindeki icrasının özel adı olmuştur. Kelimenin son dönem Osmanlı Türkçesinde "mana ve mefhum" karşılığında kullanılıp, kendisiyle bir sözün lafzen veya harfiyen değil mâna ve mefhum itibarıyla başka bir dile aktarılmasının kastedilmesi¹² de bu tanımları desteklemektedir.

Tercümenin, anlayan ile metin/söz arasındaki dil engelini ortadan kaldırma fonksiyonu¹³ düşünüldüğünde Kur'an meallerinin, dili Arapça olmayan insanlarla Kur'an arasındaki dilsel farklılığı ortadan kaldırdığı sonucuna ulaşmak zorlama bir çıkarım olmayacaktır. Hatta bu fonksiyonu ile onun anlaşılması, ondan istifade edilmesi, onun tebliği edilmesi

⁹ Fatih Tiyek, *Kur'an'ı Anlamada Başlamanın Rolü ve Meallerdeki Başlamsal Sorunlar*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 247.

¹⁰ Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyisi'l-luğa*, thk. Abdusselâm Muḥammed Hârûn (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1979), 1/158-162; Cemâluddîn Muhammed b. Mûkerrem b. Manzûr, *Lisanü'l-'Arab*, (Kâhire: Dâru'l-Meârif, ts.), 171-175.

¹¹ Özcan Başkan, "Dildeki Çeviri İşlemi", *Türk Dili Dergisi* 38/322 (Temmuz 1978), 27.

¹² Mustafa Öztürk, "Meal", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2019), Ek 2/205.

¹³ Turan Koç, "Çeviri ve Kur'an'ın Türkçe Çevirileri", *Bilgi Vakfı II. Kur'an Sempozyumu* (Ankara: Bilgi Vakfı Yayınları, 1996), 239-240.

ve ilkelerinin uygulanması için tercümesinin yapılması bir zaruret haline gelmektedir.¹⁴ Zira Kur'an'ın herhangi bir dile çevrilmesi demek ilahi kelâmın o dilde anlaşılır bir ifadeye dökülmesi anlamına gelmektedir.¹⁵

İşlevi itibariyle Kur'an'ı tercüme etmenin anlamaya, verilmek istenen mesajı almaya katkı sunabilmesi için belirli bir yöntem dâhilinde hareket edilmesi gerekir. Bu çerçevede henüz tercümeyle girişilmeden önce işlevini ve amacını da takdir etmeye katkı sağlayacak, Zekeriya Pak tarafından önerilen "Bu ayetin taşıdığı manayı Arapçanın ifade imkânlarını en güzel şekilde kullanarak dil kalıbına döken Allah, eğer aynı manayı günümüz Türkçesinin ifade imkânları içerisinde dil kalıbına dökmeyi isteseydi hangi ifadeyi ve üslûbu kullanırdı?" anlayışını¹⁶ hareket noktası olarak belirlemek gerektiği kanaatindeyiz. Zira tercüme sadece metin ya da sözdeki lafızların karşılıklarının bulunması ile yapılabilecek bir aktarım faaliyeti değildir. Çoğu zaman lafızlara karşılık bulmaktan çok daha zor ve karmaşık bir süreci bünyesinde barındırmakta ve çabayı gerektirmektedir. Zira tercüme, farklı dünya deneyimlerinin bulunduğu ortak dildir.¹⁷

Tercümenin zorluğu ve titizlik gerektirmesi, onun anlama ile açıklamayı birlikte ihtiva etmesinden de kaynaklanmaktadır. Tercümenin anlama aşamasında ayet ya da ayetlerde var olan ve Türkçeye aktarılacak anlamlar en iyi şekilde kavranır ve dil ortamından zihinsel/duygusal ortama taşınır.¹⁸ Dil ve bağlam ile ilgili ilkeler ve incelikler gözetilerek zihinsel anlamda ayetin/ayetlerin ne dediği ya da ne demek istediği ile ilgili belli bir kanaat oluşur. Daha sonra ise ilk aşama

¹⁴ Hidayet Aydar, *Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi* (İstanbul: Kur'an Okulu Yayıncılık, 1996), 177-185.

¹⁵ Yusuf Işıcık, "Kur'an-ı Kerim'in Terceme Edilmesi ve Âyetlerinin Sıhhatli Anlaşılması Konusunda Bazı Mülâhazalar", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11, (2001), 47.

¹⁶ Zekeriya Pak, "Meâllerde Parantez Kullanımının Gerekçeleri ve Anlam ve Dil Estetiği Açısından Yol Açtığı Problemler", *DİB Kur'an Meâlleri Sempozyumu*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007,) II/456.

¹⁷ Edmond Cary, *Çeviri Nasıl Yapılmalı*, çev: Mete Çamdereli, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1996), 16.

¹⁸ Pak, "Meâllerde Parantez Kullanımının Gerekçeleri ve Anlam ve Dil Estetiği Açısından Yol Açtığı Problemler", 2/440.

sonucunda zihinsel/duygusal ortamda oluşan anlamlar, Türkçenin tüm ifade imkânları kullanılarak anlaşılır şekilde yeniden dil ortamına aktarılır.¹⁹ Başka bir ifadeyle kastedilen anlam hedef dilin ifadeleriyle hedef kitle açısından anlaşılır, kaynak metni temsil edebilecek yeni bir forma dönüştürülür.²⁰ Böylece muhatabın dili ile asıl metnin dili arasındaki farklılıktan kaynaklanan kapalılık ve anlaşılmazlık giderilmiş olur.²¹

Bu süreçte tercüme olarak önerilen ifadenin bir karşılık bulması ve kabul görmesi açısından ayetlerin Arapça metninden beklenen etkinin aynısının ya da çok yakın düzeyinin Türkçe metinde de sağlanması amaçlanmaktadır. Arapça lafzın verdiği ile bu lafzın Türkçe karşılığı olarak sunulan ifadeden anlaşılan ne kadar birbiriyle örtüşüyorsa tercüme o kadar başarılıdır. Örneğin ayetteki teşvik ifadesi tercümede de teşvik fonksiyonu görmelidir. Ayetteki tehdit ifadesinin oluşturduğu/oluşturacağı korku mümkün olduğunca tercüme metinde de aranmalıdır. Peygamber, ayetlerde nasıl anlatılıyorsa bu, tercüme de yansıtılmalıdır. Lafza ne kadar bağlı kalınacağı hususunda da işte bu ve benzeri incelikleri aktarma başarısı belirleyici olacaktır. Hakikati, mecazı, söz sanatları ve dolaylı anlatım tarzları da gözetilerek ayet, kastedilen anlamıyla Türkçeye aktarılmalıdır. Lafzî tercüme, anlamı aktarabildiği ölçüde kullanılmalıdır. Lafzî tercümenin yeterli olmadığı durumlarda ise ayetin siyakı, amacı, kimin hakkında olduğu, nüzul sebebi, üslubu gibi birçok husus da gözetilerek lafzın kısıtlayıcılığına takılmadan anlaşılır bir ifade kullanılmalıdır.

Lafza ne kadar riayet edileceği ile ilgili bu uyarıları Kur'an'da yer alan bütün konular için ya da özel bir amacı olan bütün ifadeler için genişletmek mümkün olmakla birlikte dikkat çekilen hususları somut örnekler aracılığıyla sunmak meselenin anlaşılması açısından daha faydalı olacaktır. Bu manada meallerin, Allah'ın yüceliğini Kur'an'ın ruhuna uygun olarak aktarıp aktarmadığı hususu lafzî tercümenin de yeterliliği yönüyle ele alınmaya uygun örnekler barındırmaktadır. Lafza bağlılığın mı,

¹⁹ Pak, "Meâllerde Parantez Kullanımının Gerekçeleri ve Anlam ve Dil Estetiği Açısından Yol Açtığı Problemler", 2/440.

²⁰ Zehebî bu şekilde yapılan tercüme tefsiri (manevî) tercüme adını vermektedir. Mustafa Muhammed Hüseyin ez-Zehebî, *et-Tefsîr ve'l-müfessîrûn*, (Kahire: el-Mektebetü'l-Vehbiyye, ts.), 1/21.

²¹ Fatih Tiyek, "Kur'an Tercümeleri ile İlgili Teamüllere Eleştirel Bir Yaklaşım", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/45, (2016), 1039.

kastedilene aktarmanın mı esas alınacağı ikileminin giderilmesine katkı sağlayacak, doğru ve yanlış tercüme örnekleri lafza ne kadar bağlı kalınacağı ile ilgili rehberlik edecektir. Bu manada yapılan tercümenin Kur'an'ın ruhuna uygunluğunu takdir için örneklere geçmeden önce Kur'an'da Allah'ın yüceliği hususuna çalışmamızın amacı doğrultusunda kısaca değinmek faydalı olacaktır.

2. Kur'an'da Allah'ın Yüceliği

Kur'an'ın üzerinde en çok durduğu, özellikle yerleştirmek istediği ilkelerden biri tevhitir. İlk muhatap toplumun şirk bataklığına saplanması ve hayatlarının birçok alanının bu batıl inanç sistemine göre şekillenmesi tevhidin Kur'an'ın öncelikli hedefleri arasında yer almasını sağlamıştır. Allah'ın zatında, isim-sıfatlarında ve fiillerinde bir tek oluşu nüzul süreci boyunca muhatapların çeşitli durumuna göre farklı ve etkili ifade biçimleriyle sürekli olarak hatırlatılmıştır.²² Bu süreçte Allah, ilah, rab kavramları sık sık kullanılarak bir taraftan yanlış ilah tasavvuru izale edilmeye bir taraftan da doğru ilah anlayışı yerleştirilmeye çalışılmıştır.²³

Kur'an, şirk ortamının dağılması ve yerine tevhit akidesine bağlı bir toplum inşası için muhtevasında muhatapın ihtiyaç duyduğu her türlü bilgiyi sunmuştur. Allah, birçok ayette hem eşsizliği, yaratıcılığı, üstünlüğü gibi vasıflarıyla anlatılmış hem de sıfatları aracılığıyla insanlara tanıtılmıştır. İnsanın sınırlılığı ve kapasitesi sebebiyle de bazı anlatımlarında insanbiçimci bir dil kullanmıştır.²⁴ Kur'an'da yer alan bu üslup gereği Allah birçok ayette insan için de kullanılan sıfatlarla tanıtılmıştır. İnsanlar için geçerli olan gelme, görme, işitme, tuzak kurma, aldatma, utanma eylemlerini ifade eden kelime ve kavramlar Allah için de kullanılmıştır. Ancak bu kullanımlar esasında Allah'ın zat ve sıfatlarının hakikatini bildirmek ve Allah'ı olduğu gibi tanıtmak için değil yaratıcı yaratılan münasebeti çerçevesinde insanların ona inanmalarını sağlamak için

²² Havva Özata - Zülfiyar Durmuş, "Hayr Kelimesinin Tamlama İçerisinde Allah'a Atfen Kullanıldığı İfadeler ve Türkçe'ye Çevirisi", *Tefsir Araştırmaları Dergisi* VI/1, (2022), 30.

²³ Ahmet Abay, *Nüzul Sürecinde Kur'an'a Karşı Algı Yönetimi*, (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2016), 110.

²⁴ Nadim Macit, *Kur'an'ın İnsan Biçimci Dili*, (İstanbul: Beyan Yayınları, 1996), 14.

58 | F. TİYEK / Kur'an Meallerindeki Lafzî Tercümenin Allah'ın Yüceliğini Aktarmadaki Yeterliliği kullanılmıştır.²⁵ Kısacası bunlar, çağrışım ve benzeşim yoluyla anlatım şekli olan müteşabihattan kabul edilen ifadelerdir.

Allah ve insan için ortak kullanılan bu kelime ve kavramlar sebebiyle Allah'ın sıradan bir insan seviyesine indirilip teşbihî olarak tanınması ise yine Kur'an'ın kullandığı tenzihî dil aracılığıyla giderilmeye çalışılmıştır. Yani Allah için kullanılan teşbihî dil ile insanın O'na dair bir tasavvur kazanması amaçlanırken, O'nun eşsizliğine ve yüceliğine dair ifadelerle de sıradan bir insan seviyesine indirgenmesi önlenmeye çalışılmıştır. Birçok ayet, net ve anlaşılır ifadelerle Allah'ın ne kadar yüce olduğunu, herhangi bir insan ile eşdeğer görülemeyeceğini somut bir şekilde vurgulamıştır.

*O, gökleri ve yeri eşsiz bir şekilde yaratandır. O'nun hiçbir zaman eşi olmadığı hâlde nasıl çocuğu olsun ki, her şeyi yaratan da her şeyi bilen de O'dur.*²⁶

*Sen bilir misin O'na denk biri var mıdır?*²⁷

*O'nun benzeri hiçbir şey yoktur*²⁸

*Gözler O'nu göremez, ancak O gözleri görür. O tüm gizliliklere nüfuz eden ve her şeyden haberdar olandır.*²⁹

*O'nun hiçbir dengi/benzeri yoktur.*³⁰

Allah'ın yüceliğine, eşi ve benzeri olmadığına vurgu yapan bu ayetler, teşbihi anlatımın söz konusu olduğu ifadelerin insan için kullanımı ve ifade ettiği anlam ile Allah için kullanımı ve ifade ettiği anlamın aynı olmadığına da işaret etmektedir. Zira bunları her iki kullanımda da aynı anlamda kabul etmek hem sahih Allah inancına hem de Kur'an'ın ruhuna aykırı bir yaklaşımdır. Kur'an'ın ruhuna aykırı bir sonuç çıkmaması için hem tefsirlerde hem de meallerde bu ifadeler, kim için kullanıldığı, mecazî yönü, bünyesinde söz sanatı olup olmaması gibi faktörler gözetilerek anlamlandırılmalı ve bu doğrultuda muhatabın bilgisine sunulmalıdır. Muhatabın anlamayacağı ya da yanlış anlayacağı ifadelerden kaçınılmalıdır. Özellikle de meallerde okuyucunun, mütercimim anlayabildikleri ve

²⁵ Resul Öztürk, "Allah'ın Birliği ve Tekliği (Vahdaniyeti ve Ehadiyeti) Bağlamında "Samed" İsmi ve Anlamı", *EKEV Akademi Dergisi*, 11/32, (2007), 48.

²⁶ el-En'âm 6/101.

²⁷ Meryem 19/65.

²⁸ eş-Şûrâ 42/11.

²⁹ el-En'âm 6/103.

³⁰ el-İhlâs 112/4.

aktarabildikleriyle yetinmek zorunda kaldığı ve yine onun izin verdiği ve imkân tanıdığı ölçüde asıl metnin anlam içeriğinden haberdar olduğu unutulmamalıdır.³¹ Lafza bağlılığın ölçüsü okuyucunun anlaması olmalıdır. Meallerdeki çeviri örnekleri özelinde konunun ele alınması teorik düzlemdeki bu önerilerin pratikte anlam kazanması açısından daha uygun olacaktır. Zira Kur'an meallerinde buna imkân tanıyan doğru ve yanlış çeviri örnekleri yeterince bulunmaktadır.

3. Meallerde Allah'ın Yüceliği

Kur'an'da yer alan her bir ifade ve mesajın Arapça bilmeyen ve mesajı anlamaya çalışan muhatapları tarafından anlaşılır hâle gelmesi için başka dillere çevirisi yapılmaktadır. Bu anlamda birçok ayet için onda yer alan her bir kelimeye sözlük anlamına riayet edilerek bir karşılık verilmesi her zaman anlaşılır bir tercüme olarak kabul edilmemektedir. Zira tercüme lafzın değil kastedilen anlamın aktarılması için yapılmaktadır. Dolayısıyla da o, ifadeye dökülme de lafızdan çok daha fazlasını ihtiva etmektedir. Çünkü onda düşünsel, kültürel ve bilimsel bir operasyon söz konusudur. Bu operasyonda, sözcüklerin kalıplar içindeki anlamlarının usta bir operatör olarak ilim, kültür ve mantık neşteriyle yarılıp çıkarılması, kavranması, değerlendirilmesi ve hedef dildeki yepyeni sözcüklerin kalıplarına büyük bir sabır ve ustalıkla yerleştirilmesi titizlikle yapılmaktadır.³²

Kur'an ayetlerinde yer alan Yüce Allah'ın zat ve sıfatlarına ilişkin ifadelerin tercümesinde de aynı titizlik gözetilmelidir. Ayetlerde geçen lafızlar kim için kullanıldığı gözetilerek Kur'an'ın ruhuna ve tevhid ilkesine uygun olarak tercüme edilmelidir. Lafza bağlılık adına, yüceliği ihlal edici, gölgeleyici, yanlış anlamaya neden olan ifadeler kullanılmamalıdır. Tercüme sonucunda muhatabın zihninde soru işareti oluşturacak ya da yanlış anlamasını sağlayacak şekilde bir kapalılık oluşturulmamalıdır. Çünkü bu tür ifadelerin Yüce Allah'ın vahdaniyetine ve ulûhiyetine yaraşır şekilde tercüme edilmesi O'nun aşkınlığını zihinlere yaklaştırma

³¹ Zekeriya Pak, *Allah-İnsan İletişimi*, (Ankara: İlâhiyât, 2005), 198.

³² Ferit Aydın, *Tercüme Sanatının Gerçekleri*, (İstanbul: Kültür Basın Yayın Birliği, 1984), 130-131.

60 | F. TİYEK / Kur'an Meallerindeki Lafzî Tercümenin Allah'ın Yüceliğini Aktarmadaki Yeterliliği fonksiyonu icra etmektedir.³³ Kur'an'ın ruhuna uygun bir Allah tasavvurunun tercümeyle okuyanın zihninde de oluşması ancak böyle bir titizlikle mümkün olacaktır. Zira çeviride esas amaç, asıl metnin anlam ve özelliklerini hedef dilde de inşa edebilmektir.³⁴

Kur'an meali de dahil tercüme ancak bu amaç doğrultusunda yapıldığında bir işlev kazanmaktadır. Bütün Kur'an meallerinde gözetilmesi gereken bu amaç ve çalışma boyunca vurgulanan inceliklerin ne kadar dikkate alındığı ile ilgili çeviri örnekleri özelinde konunun ayrıntısına temas etmek, hem Kur'an meallerinin Allah'ın yüceliğini aktarma yeterlilikleri hakkında malumat sahibi olmayı sağlayacak hem de bu tür ifadelerin çevirisinde lafzî çevirinin ne kadar işlevsel olduğuna dikkat çekecektir. Bütün Kur'an meallerini ele alıp değerlendirmek mümkün olmadığından akademisyenler tarafından hazırlanan meallerden olan Süleyman Ateş'in *Kur'ân-ı Kerim ve Yüce Meâli*, Mehmet Çakır'ın *Kur'an-ı Kerim ve Türkçesi*, Yusuf Işıcık'ın *Kur'an Meâli*, Mustafa Öztürk'ün *Kur'an-ı Kerim Meali*, Salih Akdemir'in *Son Çağrı Kur'an'ı*, Abdülkadir Şener-Cemal Sofuoğlu ve Mustafa Yıldırım'ın birlikte hazırladığı *Yüce Kur'an'ı*, Mehmet Okuyan'ın *Kur'an Meali*, Hamdi Döndüren'in *İnsanlığa Son Çağrı* adlı meal-tefsiri ile Diyanet İşleri Başkanlığı ve Diyanet Vakfı tarafından hazırlatılan mealler olmak üzere 10 mealdeki örnekler etrafında değerlendirmeler yapılacaktır.

Doğru ve yanlış tercümeleleriyle ele alıp, Kur'an'da vurgulanan Allah'ın yüceliğini yansıtmada lafzî tercümenin ne kadar yeterli olduğuna dikkat çekeceğimiz ilk örnek Enfâl Sûresi 30. ayetteki “ وَمَكْرُوهٌ وَمَكْرُوهٌ وَاللَّهُ خَيْرٌ ” cümlesidir. Benzer bir ifade, mazi formda Yahudilerin Hz. İsa için tuzak kurmalarına ve bu tuzağın boşa çıkarılmasına işaret eden Âl-i İmrân Sûresi 54. ayette de geçmektedir. Meal örneklerine yer verip değerlendirme yapacağımız Enfal 30. ayette öncelikle Mekkeli müşriklerin hicretten önce Hz. Peygamber ve ashabına karşı tavırlarına atıfta bulunmaktadır. Ayet, müşriklerin Hz. Peygamber'in etkisini kırma amacıyla yaptıkları istişarelerinde gündeme gelen onu bağlayıp bir yere kapatma,

³³ Özata - Durmuş, “Hayr Kelimesinin Tamlama İçerisinde Allah'a Atfen Kullanıldığı İfadeler ve Türkçe'ye Çevirisi”, 38.

³⁴ Gıyasettin Arslan, “Türkçe Kur'ân-ı Kerim Meâllerinde Hedef Dilin Önemi”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8, (2003), 27.

Mekke'den sürgün etme ve öldürme ihtimallerine işaret etmektedir. Tefsir kaynaklarında anlatılan hususlara göre Dâru'n-Nedve'de yapılan Hz. Peygamber aleyhindeki istişare sonunda Ebû Cehil tarafından önerilen teklif kabul edilmiştir. Buna göre her kabileden bir kişi alınarak oluşturulan topluluk Hz. Peygamber'i öldürecek, dolayısıyla da bütün kabilelerle savaşmayı göze alamayacak olan Haşimoğulları onun kan bedelini almaya razı olacaktı. Böylece onlar Hz. Peygamber'den kurtulmayı planlamışlardı. Ancak Allah Teâla, Hz. Peygamber'i bu plandan haberdar ederek yatağına Hz. Ali'yi yatırıp onun Medine'ye hicret etmesini emretti.³⁵ Hz. Peygamber de Hz. Ali'ye yatağına yatmasını, cübbesine bürünmesini ve kendisinin bu işten herhangi bir zarar görmeyeceğini söyleyerek müşriklerin planının sonuçsuz kalmasını sağlayacak tedbiri aldı ve sonrasında Medine'ye hicret için yola çıktı. Gece boyunca Hz. Peygamber'in evini gözetleyen müşrikler sabah olunca onu öldürmek maksadıyla evine girip yatağının olduğu yere geldiklerinde karşılarında Hz. Peygamber yerine Hz. Ali'yi görünce şaşır kaldılar.³⁶ Sonuç olarak müşrikler Hz. Peygamber'den kurtulmak için bir plan yapmışlar, Allah da bu planı Hz. Peygamber'e bildirip onun tedbir almasını sağlayarak yapılan planın sonuçsuz kalmasını temin etmiştir.

Ayrıntısını ele aldığımız bu olaya işaret etmek amacıyla kullanılan ve sözlükte "aldatmak, kandırmak, oyuna getirmek"³⁷ anlamlarına gelen *مكر - fiili*, faili müşrikler olduğunda onların, Hz. Peygamber'i öldürmek maksadıyla yaptıkları plana işaret ederken; faili Allah olduğunda ise bu planın boşa çıkarılmasına atıfta bulunmaktadır. Çünkü *mekr* kelimesi, müşriklerin eylemine karşılık vermeye işaret eden "müşâkele"³⁸ sanatı kapsamında kullanılmış olup lafzen anlaşılan Allah'ın mekri kullarının-

³⁵ Hicrete izin için bk. En-Nisâ 4/100.

³⁶ Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-târih*, (Beyrût: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1424/2002), 2/3-4; Faḥruddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb*, (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1401/1981), 15/159-160.

³⁷ İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyisi'l-luğa*, 5/345.

³⁸ Bk. Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî, *Tercüme-i Hizânetü'l-Edeb – İzahlı ve Örnekli Belağat Terimleri Sözlüğü*, haz. Mücahit Kaçar vd. (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2020), 214-215.

62 | F. TİYEK / Kur'an Meallerindeki Lafzî Tercümenin Allah'ın Yüceliğini Aktarmadaki Yeterliliği kine benzememektedir. Hayra ve adalete yöneliktir. Mahiyetine tam olarak nüfuz edilemese de önüne geçilmesi mümkün değildir.³⁹ Ayette müşriklerin mekrinin bir karşılığı şeklinde kullanılan bu kelime, adaletin bir gereği olarak onların planlarını boşa çıkarma ve yaptıklarına karşı onları cezalandırma anlamını ifade etmektedir.⁴⁰ Bu çerçevede ayetin sonundaki *hayru'l-mâkirîn* terkihiyle⁴¹ de Yüce Allah'ın gücü ve kudretine dikkat çekilmektedir. Çünkü terkipte yer alan *hayr* kelimesi eşi ve benzeri olmayan Allah için kullanılınca kıyas kabul etmeyen, mutlak anlamda bir üstünlüğü ifade etmektedir.⁴² Bu bakımdan ayetteki *mekr* kelimelerinin sözcük anlamıyla değil de faili ve kullanım amacı gözetilerek tercüme edilmesi gerekmektedir. Aşağıda örnekleri sunulan meallerden bazılarının bu gerekliliğe riayet ettiği bazılarının ise, lafız eksensli bir tercüme yaptığı görülmektedir.

*"Onlar, (kötü amaçlarını gerçekleştirmek için) plan yapıyorlardı. Allah da plan yapıyordu; ama Allah, plan yapanların en iyisidir."*⁴³

*"Oyun kuruyorlardı. Allah da onlar için oyun kuruyordu. Çünkü en iyi oyun kurucu Allah'tı."*⁴⁴

*"Onlar (sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir."*⁴⁵

³⁹ Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014), 1/583.

⁴⁰ Veysel Güllüce, "Kur'an-ı Kerim'de Allah'a Müşâkele Yoluyla İsnad Edilen İfadelerin Değerlendirilmesi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25, (2006), 52.

⁴¹ Allah'a atfen kullanılan "hayr" ism-i tafdilinin Kur'an'daki kullanımları olan "Hayru'l-mâkirîn", "hayru'r-râzîkîn", "hayru'l-fâsîlîn", "hayru'l-hâkimîn", "hayru'l-fâtihîn", "hayru'l-ğâfirîn", "hayru'r-râhimîn", "hayru'l-vârisîn", "hayru'l-munzilîn", "hayru'n-nâsirîn" ifadelerinin yanlış tercümeleri ve nasıl tercüme edilmesi gerektiği ile ilgili bk. Özata - Durmuş, "Hayr Kelimesinin Tamlama İçerisinde Allah'a Atfen Kullanıldığı İfadeler ve Türkçe'ye Çevirisi", 29-49.

⁴² Özata - Durmuş, "Hayr Kelimesinin Tamlama İçerisinde Allah'a Atfen Kullanıldığı İfadeler ve Türkçe'ye Çevirisi", 30.

⁴³ Salih Akdemir, *Son Çağrı Kurân*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004), 179.

⁴⁴ Mehmet Çakır, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçesi*, (Ankara: Özkan Matbaacılık, ts.), 181.

⁴⁵ Hayreddin Karaman vd., *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, (Ankara: TDV Yayınları, 2008), 169.

"Onlar tuzak kurarlarken Allah da tuzak kuruyordu. Allah tuzak kuranların en iyisidir." (O, kendisine karşı tuzak kuranların tuzaklarını başlarına geçirir).⁴⁶

"Onlar tuzak kuruyorlar, Allah da tuzak kuruyor / tuzaklarını karşı tuzakla boşa çıkarıyordu! Çünkü Allah, en iyi tuzak kuran / tuzakları en güzel şekilde boşa çıkarandır."⁴⁷

"Onlar tuzak kuruyorlar. Allah da tuzak kuruyordu. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır."⁴⁸

"Onlar tuzak kurarlarken, Allah da karşılığında tuzak kuruyordu. Allah tuzağa karşılık verenlerin en hayırlısıdır."⁴⁹

"Onlar bir yandan bu tür planlar yaparken Allah da diğer yandan planlarını bozuyordu. Kötü hesap ve planları boşa çıkarmada Allah'ın üstüne yoktur."⁵⁰

"Onlar sana tuzak hazırlarken Allah da onların tuzaklarını boşa çıkarıyordu. Zira tuzakları en iyi boşa çıkaracak olan Allah'tır."⁵¹

Ayetle ilgili yapılan bu tercümelerden bazıları *mekr* fiilinin Allah için kullanımında da sözcük anlamını esas alarak ve lafzın dışına çıkmayarak Allah'ın "tuzak kurucu, plan yapıcı" olarak anlaşılmasını sağlayacak şekilde tercüme yapmıştır. Bu tür tercümeler, hem ayet bütünlüğünden çıkarılan anlama uygun değildir hem de tuzak kelimesinin Türkçedeki "birini güç ve tehlikeli bir duruma düşürmek için kurulan düzen, komplo"⁵² anlamı bakımından Allah için kullanılması O'nun eşsizliği ve yüceliği ile bağdaşmamaktadır. Bu yüzden de hem Allah'ın yüceliğini hem de ayette kastedilen anlamı gözeterek "Allah'ın tuzakları boşa çıkarıcı" olduğunu ifade etmek daha uygun bir tercüme olmaktadır.

⁴⁶ Süleyman Ateş, *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli*, (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts.), 179.

⁴⁷ Yusuf Işıcık, *Kur'ân Meâli*, (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2010), 140.

⁴⁸ Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin, *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, (Ankara: DİB Yayınları, 2011), 179; Benzer bir tercüme için bk. Mehmet Okuyan, *Kur'ân Meâl-Tefsir*, (İstanbul: Haliç Üniversitesi Yayınları, 2021), 179.

⁴⁹ Hamdi Döndüren, *İnsanlığa Son Çağrı Kur'ân-ı Kerim*, (İstanbul: Diyalog Gazetecilik, 2003), 1/298.

⁵⁰ Mustafa Öztürk, *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2013), 245.

⁵¹ Abdulkadir Şener vd., *Yüce Kur'ân*, (İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2011), 178.

⁵² Komisyon, *Türkçe Sözlük*, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011), 2395.

Lafzî tercümenin kastedilen anlamı aktarma yeterliliği açısından dikkat çekilmesi gereken bir diğer örnek de İbrâhîm Sûresi 14/47. ayetteki ذُو انْتِقَامٍ ibaresidir.

فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلِفاً وَعْدِهِ رَسُولَهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ

Lafzî çevirinin uygunluğu açısından ele aldığımız bu ayette Mümin 51⁵³ ve Mücâdele 21.⁵⁴ ayetlerdeki vaatlerden dönmenin söz konusu olmayacağı ve içinde bulunduğu bağlamdan da çıkarılacağı üzere zalimlere dünyada mühlet verilse bile Allah'ın onları hem dünyada hem de ahirette cezalandırma gücüne sahip olduğu vurgulanmaktadır.⁵⁵ Verilen mesajın teyidi de ayetin sonundaki “azîz ve zü'ntikâm” sıfatlarıyla yapılmaktadır. Bu sıfatlardan “azîz” meallerde genellikle Allah'ın gücünü, üstünlüğünü ve yüceliğini muhataba hissettirecek şekilde tercüme edilmiştir. “Zü'ntikâm” sıfatının da bu doğrultuda çevrilmesi gerekirken bazı meal-lerde “öç alma, intikam alma, intikam sahibi olma” gibi karşılıklarla çevrilmiştir.

“Sen Allah'ın elçilerine verdiği sözü yerine getirmeyeceğini sanma! Şüphesiz ki Allah, gücü karşısında durulmayan ve öcünü mutlaka alandır.”⁵⁶

“Sakın, Allah'ı, elçilerine verdiği sözden cayar, sanma! Çünkü Allah daima üstündür, öç alandır!”⁵⁷

“O hâlde, sen sakın Allah'ın elçilerine vermiş olduğu sözünden döneceğini sanma! Çünkü Allah, çok güçlü olan (kötülerden) intikam alandır.”⁵⁸

“Sakın Allah'ın, peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma! Şüphesiz Allah, mutlak güç sahibidir, intikam sahibidir.”⁵⁹

⁵³ “Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere hem dünya hayatında hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz.”

⁵⁴ “Allah, “Ben ve elçilerim mutlaka galip geleceğiz, diye hükmetmiştir. Şüphesiz Allah, güçlüdür, daima galiptir.”

⁵⁵ Hayreddin Karaman vd., *Kur'ân Yolu*, 3/326.

⁵⁶ Işıcık, *Kur'ân Meâli*, 198.

⁵⁷ Ateş, *Kur'ân-ı Kerim ve Yüce Meâli*, 260.

⁵⁸ Akdemir, *Son Çağrı Kur'ân*, 260.

⁵⁹ Altuntaş - Şahin, *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, 260; Benzer bir tercüme için bk. Döndüren, *İnsanlığa Son Çağrı Kur'ân-ı Kerim*, 1/412; Okuyan, *Kur'ân Meâl-Tefsir*, 260.

Çevirisi ile ilgili değerlendirmeye konu olan *intikâm* kelimesinin kökü olan نقم “kınamak, razı olmamak, ayıplamak, hoş karşılamamak, peşine düşmek” gibi⁶⁰ anlamlara gelmektedir. Bu kökten türeyen *intikâm* ise “yaptığı şeye karşılık gereken cezayı vermek” anlamına gelmektedir.⁶¹ Kelimenin Allah’ın fail olduğu mastar, fiil ve ismi fail formunda geçtiği 12 ayetteki⁶² 13 farklı kullanımında da bu anlam kastedilmektedir. Zira bu ayetlerde kelime, inkar etme, ayetlerden yüz çevirme, ihramlı iken av hayvanı öldürme, peygambere tuzak kurma, elçileri yalanlama gibi eylemlerde bulunan müşrikler veya geçmiş kavimlerin inkarcılarının işlediği günahlar sebebiyle maruz kalacakları yaptırma ve Yüce Allah’ın bu yaptırım için muktedir olmasına işaret etmektedir. Bu yüzden *intikâm* ve türevlerinin geçtiği ayetlerde bağlam kesinlikle insanî bir zafiyet olan “sebepsiz hınç alma, öfke gösterme” anlamını desteklememektedir. Dolayısıyla ilgili ayetlerdeki Allah’ın intikamını hak edene hak ettiği karşılığı verme kapsamında adil bir cezalandırma ve caydırıcı bir kısas olarak kabul etmek gerekmektedir. Uygulanma sürecinde kesinlikle tuzağa düşürme, ahlâksızlık, insafsızlık, zulüm, cahillik gibi aşırılıklar söz konusu değildir. O’nun intikamında esas gaye adaleti tesis etmek, hakkaniyet doğrultusunda hareket etmek, kötüye kötülüğünün cezasını vermek ve güçlüden zayıfın hakkını almaktır.⁶³

İbrahim suresindeki kelimeyi de bu doğrultuda anlamlandırmak ve tercüme etmek gerekmektedir. Kelimenin aynı lafızla Türkçeye geçtiğini düşünerek ona, aşırılık ve ölçüsüzlüğü de çağrıştıran “öç alma ve intikam alma” anlamlarını vermek ya da Türkçe açısından doğru bir kullanım olmamasına karşın terkipteki kelimelere birebir karşılık vererek Yüce Allah’ı “intikam sahibi” olarak nitelemek kastedileni yansıtmada yeterli olmadığı için doğru bir tercih değildir. Bu bakımdan diğer bütün ayetlerde olduğu gibi bu ayette de ذو انتقام terkipli lafız eksenli değil de Allah’ın da

⁶⁰ Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-Ayn*, (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1424/2003), 4/261; İbn Fâris, *Mu'cemu Mekâyis*, 5/464; İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* (Kâhire: Dâru'l-Meârif, ts.), 4531-4532.

⁶¹ Halil b. Ahmed, *Kitâbu'l-Ayn*, 4/261; İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 4531.

⁶² Bk. Â-li İmrân 3/7; el-Mâide 5/95; el-A'râf 7/136; İbrâhîm 14/47; el-Hicr 15/79; er-Rûm 30/79; es-Secde 32/22; ez-Zümer 39/37; ez-Zuhruf 43/25, 41 ve 55; ed-Duhân 44/16.

⁶³ Faruk Özdemir, “Tematik ve Bağlamsal Açıdan Kur’ân’da “İntikâm” Kavramı”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, (2016), 95.

66 | F. TİYEK / Kur'an Meallerindeki Lafzî Tercümenin Allah'ın Yüceliğini Aktarmadaki Yeterliliği
yüceliğini yansıtacak şekilde "kimsenin yaptığını yanına bırakmaz."⁶⁴, "Gönderdiği vahyi tanımayanları cezalandırma gücüne sahiptir."⁶⁵, "Hak edenlerin cezasını da vermeye pekâlâ muktedirdir."⁶⁶ tercümelerinde olduğu gibi kast edilen anlam doğrultusunda Türkçeye aktarılmalıdır.

Lafzî çevirinin Yüce Allah ile ilgili ifadelerin aktarılmasında yeterli olup olmadığı ile ilgili bir diğer örnek, Bakara Sûresi 138. ayette geçen صِبْغَةَ kelimeleridir.

صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ

Ayette geçen صِبْغَةَ kelimesinin kökü olan صبغ "boyamak, değiştirmek" anlamlarına gelmektedir. Aynı kökten türeyen صبغ ve صباغ "yemeğe çeşni/katık olan şeyler" anlamını ifade etmektedir. "Sıbğatallah" terkibi ise "din, fıtrat" anlamlarını ifade etmektedir.⁶⁷ Rağıb el-İsfahânî'ye göre ise bu ibare, Allah'ın insanda var ettiği, onu diğer canlılardan ayıran akıl ve fıtrata işaret etmektedir ve bu kelimenin geçtiği ayette Hristiyanların çocuk doğduktan 7 gün sonra baş aşağı suya batırmalarına cevap verilmektedir.⁶⁸ Müfessirler açıklamalarını genellikle ayetin Hristiyanların yeni doğan çocuklarını doğduktan 7 gün sonra bir suya batırıp kendilerince temizlenmelerini sağlama uygulamalarına ve gerçek Hristiyan olduğu iddialarına bir cevap olarak indiği görüşüne⁶⁹ dayandırmışlardır.

Zemaşeri'ye göre ayetteki boyama "Allah'ın temizlemesi" anlamındadır. Bu temizliğin özü ise imandır. Çünkü iman benlikleri temizlemektedir. Buna göre ayet, Müslümanların, Hristiyanlara "Allah'a iman ettik, Allah iman ile bizi öylesine 'boyadı' ki, bizim boyamız gibi başka bir boya yoktur. Yine bizi öylesine temizledi ki, bizim temizliğimiz gibi

⁶⁴ Karaman vd., *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, 246. Benzer bir tercüme için bk. Çakır, *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçesi*, 262.

⁶⁵ Şener vd., *Yüce Kur'ân*, 260.

⁶⁶ Öztürk, *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, 357.

⁶⁷ Halil b. Ahmed, *Kitâbu'l-'Ayn*, 2/377; Ebû Nasr İsmail b. Hammad Cevheri, *es-Sihâh tâcü'l-luğa ve sıhâhi'l-arabiyye*, thk. Ahmed Abdülgafûr Attâr (Beyrût: Dâru'l-İlm li'l-Melâyin, 1404/1984),4/1322; İbn Manzûr, *Lisanu'l-'Arab*, 2395-2396.

⁶⁸ Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*, (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1435/2014), 475.

⁶⁹ Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed en-Nisâburî Vâhidî, *Esbâbu nüzûli'l-Kur'ân*, (Riyâd: Dâru'l-Meymân, 1426/2005), 149.

başka bir temizlik yoktur." demelerini emretmektedir. Onların benliklerini temizleyen iman ile boyanmaları gerektiğini ifade etmektedir.⁷⁰ Diğer müfessirler tarafından kelimenin anlamına dair işaret edilen "iman, din, İslam, fıtrat, sünnet, kesin delil" gibi anlamları⁷¹ da bu doğrultuda değerlendirmek gerekmektedir. Kısacası kelime olarak farklı anlamlar verilse de hepsi de mü'min kişinin dışına yansıyan görüntünün özünü ifade etmektedir. Kelime bütün peygamberlerin tebliğ ettiği iman, ibadet ve ahlak esaslarını ihtiva eden hak dine ya da bu dine uyma ve yaşama sayesinde kazanılan ruhî-ahlakî kemal durumuna işaret etmektedir.⁷²

Müfessirlerin kelimeye verdikleri anlam ve ayetin verdiği mesajdan da anlaşılacağı üzere *sibğa* kelimesi lafzî anlamında kullanılmamıştır. Ayette bu kelimenin kullanımında istiare ve mecaz bulunmaktadır. Bununla boyanın etkisi kumaşta nasıl ortaya çıkıyor ise dinin öngördüğü ameller ve belirginliklerin de o dine mensup olan kişiler üzerinde de öylece görünmesine işaret edilmektedir.⁷³ İçinde bulunduğu bağlam itibarıyla de asıl olanın Yahudilik ve Hristiyanlık değil Allah'a, Kur'an'a ve peygamberlere imanı kapsayan inanç sisteminin olduğu vurgulanmaktadır. *وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً* ifadesiyle de bu hususta belirleyici olanın, hüküm ve yetki sahibinin Allah olduğuna dikkat çekilmektedir.

Ayetin nüzul sebebi ve *sibğa* kelimesinin mecazi anlamı bakımından ibareye bazı meallerde olduğu gibi "Allah'ın boyası" vb. anlamların verilmesi kastedilene yansıtılmakta yetersiz kalacaktır. Bazılarında parantez içi açıklamalar ve dipnot bilgileri aracılığıyla kapalılık ve sıradanlık bir nebze olsun giderilmeye çalışılsa da aşağıda örnekleri sunulan tercüme-

⁷⁰ Ebü'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed ez-Zemaşserî, *el-Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vil*, (Riyâd: Mektebetü'l-Ubeykân, 1998), 1/335-336.

⁷¹ Bu anlamlar için bk. Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, thk. Abdullah Mahmûd Şeħhate, (Beyrût: Müessesetü't-Târîhi'l-'Arabî, 2002), 1/142; Muhammed b. Cerîr eṭ-Ṭaberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vili âyi'l-Kur'an*, (Kâhire: Dâru Hicr, 2001), 2/603-606; Ebû Mansûr Muhammed el-Mâturidî, *Te'vilâtu ehli's-sünneti*, (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005), 1/578-579.

⁷² Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 1/221-222.

⁷³ Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'an*, (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2006), 2/421.

68 | F. TİYEK / Kur'an Meallerindeki Lafzî Tercümenin Allah'ın Yüceliğini Aktarmadaki Yeterliliği
lerin lafza bağlılık uğruna anlamı nasıl gizemli hale getirdiği açıkça görülmektedir.

(onlara deyin ki): "İşte Allah'ın boyası (İslam); Onunla boyanın! Kimdir Allah'tan daha güzel boyası olan?"⁷⁴

Allah'ın bütün boyaları güzeldir! O'nunkinden daha güzel renk veren boya mı var?⁷⁵

"Allah'ın boyası (ile boyan). Allah'ın boyasından daha güzel boyası olan kimdir?"⁷⁶

"Biz, Allah'ın boyasıyla boyanmışızdır. Boyası Allah'ınkinden daha güzel olan kimdir? ... (deyin)"⁷⁷

Allah'ın (verdiği) rengiyle boyandık. Allah'tan daha güzel rengi kim verebilir? ... (deyin)"⁷⁸.

Lafzı esas alan bu tercümelerin aktardığı ve çağrıştırdığı anlamlardan çıkan sonuca göre bu ayetin tercümesinde nüzul sebebi ve tefsirlerdeki görüşleri de yansıtacak şekilde bir tercüme yapmak daha makul bir tercih olacaktır. Tefsirlerde kelimeye verilen birden çok anlam sebebiyle mutlak doğruluğu hususunda birtakım itirazlar söz konusu olsa da lafızdan ziyade anlamı dikkate almak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Zira ayet için yapılan "(Ey Müminler) *Deyin ki: Biz (vaftiz suyuyla değil) Allah'ın fitratımıza naksettiği tevhid inancıyla arınmış, yunup yıkanmışız. Allah'ın bizi mazhar kıldığı tevhid inancından daha güzel bir inanç mı olur?!*"⁷⁹ tercümesinin lafzı esas alan tercümelere göre muhataba daha fazla şey aktardığı ve onun zihninde daha fazla anlam çağrıştırdığı gerçeği de bu yaklaşımın doğruluğunu teyit etmektedir.

Lafza bağlılığın Allah Teâla'nın yüceliğini aktarmada yetersiz kaldığını gösteren bir diğer örnek ise Tîn Sûresi 8. ayetin tercümesidir.

الَّذِينَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ

⁷⁴ Işıcık, *Kur'ân Meâli*, 25; Benzer bir tercüme için bk. Akdemir, *Son Çağrı Kur'ân*, 20.

⁷⁵ Çakır, *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçesi*, 22.

⁷⁶ Ateş, *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli*, 20; Benzer bir tercüme için bk. Okuyan, *Kur'ân Mâal-Tefsir*, 20

⁷⁷ Altuntaş - Şahin, *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, 20; Benzer bir tercüme için bk. Döndüren, *İnsanlığa Son Çağrı Kur'ân-ı Kerîm*, 1/22.

⁷⁸ Karaman vd., *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, 21.

⁷⁹ Öztürk, *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, 31; Benzer bir tercüme için bk. Şener vd., *Yüce Kur'ân*, 22.

Allah'ın hüküm vermedeki üstünlüğünü ve yüceliğini ifade etmek için el-A'râf 87, Yûnus 109 ve Yûsuf 80. ayetlerinde "hayru'l-hâkimîn", Tîn Sûresi'ndeki bu ayet ile birlikte Hûd 45. ayette ise "ahkemü'l-hâkimîn" tabirleri geçmektedir. Farklı ifadeler olsa da her iki ibare de aynı mesajı vermektedir. Bağlamları diğerleriyle benzer bir kullanım olan Tîn Sûresi'ndeki bu ayette müfessirlere göre iki muhtemel anlam söz konusudur. İlk anlama göre ayet, Allah'ın kâinat ve onda var olan her şeyi yaratmasına, sevk ve idare etmesi ile ilgili ölçülülüğe ve yerindeliğe dikkat çekmektedir. İkincisine göre ise ayette hem dünyada hem de ahirette en doğru ve en adil hükmü Allah'ın vereceği vurgulanmaktadır.⁸⁰ Bir önceki ayet ile birlikte değerlendirildiğinde ikinci ihtimal daha ağır basmaktadır. Bu durumda ayet, inkârcılar için bir azap tehdididir ve Allah'ın onları tamamen kendi hak ettikleri şekilde yargılayıp mahkûm edeceği hususuna dikkat çekmektedir.⁸¹

Kur'an meallerinde ayet, حکم kelimesinin tefsirlerdeki "hüküm verme ve yerli yerinde yapma" anlamları doğrultusunda tercüme edilmekle birlikte "hükmetme" anlamıyla da tercüme edildiği görülmektedir. Ancak hüküm verme anlamı doğrultusundaki tercih daha ağır basmaktadır. Hükmetme anlamının tercih edildiği mealde ayet, "Allah, hükmedenlerin en iyi hükmedeni değil midir?" şeklinde tercüme edilmiştir.⁸² Tefsirlerdeki Allah'ın yaratması, düzen vermesi, sevk ve idare etmesindeki ölçülülük ve yerindelik anlamını tercih eden mealde ise ayet, "Allah değil midir her şeyi en sağlam / en yerli yerince yapan?!" anlamında tercüme edilmiştir.⁸³ حکم kelimesine "hüküm vermek" anlamı doğrultusunda yapılan tercüme-ler ise şunlardır:

"Allah, hüküm verenlerin en üstünü değil midir?"⁸⁴

"Allah, hüküm verenlerin en iyisi değil midir?"⁸⁵

⁸⁰ Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib el-Mâverî, *en-Nuket ve'l-'Uyûn*, (Beyrût: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye - Müessesetü'l-Kütübü's-Sekâfiyye, ts.), 6/303; er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, 32/12; Karaman vd., *Kur'ân Yolu*, 5/648.

⁸¹ ez-Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 6/402.

⁸² Altuntaş ve Şahin, *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, 597.

⁸³ Işıcık, *Kur'ân Meâli*, 467.

⁸⁴ Karaman vd., *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, 614. Benzer tercüme için bk. Döndüren, *İnsanlığa Son Çağrı Kur'ân-ı Kerim*, 2/945; Okuyan, *Kur'ân Meâl-Tefsir*, 597.

⁸⁵ Ateş, *Kur'ân-ı Kerim ve Yüce Meâli*, 597.

"Allah, hüküm verenler içinde en iyi hüküm veren değil midir?"⁸⁶

Bu tercümelerden Allah'ı "hükmedenlerin en iyi hükmedeni", "hüküm verenlerin en üstünü", "hüküm verenlerin en iyisi", "hüküm verenler içinde en iyi hüküm veren" diye tanıtan tercümelerde doğrudan ifade edilmese de zımnen "başka hükmeden / hüküm veren de mi var?" sorusunu akla getirmektedir. Oysaki Allah yüceler yücesidir. Hükümranlığında ortağı yoktur. Hüküm vermesi de başka birinin hüküm vermesine benzemektedir. Bu bakımdan lafza birebir riayet edildiğinde doğru olmakla birlikte muhatabın zihninde oluşabilecek yanlışları da düşünerek bu tür ayetler, mukayeseyi çağrıştıracak şekilde değil de Allah'ın tek otorite olduğunu, eşi benzeri olmadığını yansıtacak şekilde tercüme edilmelidir. Bu çerçevede "En doğru hükmü veren Allah değil midir?"⁸⁷, "Seni hesaba çekip en adil hükmü verecek olan Allah değil midir?!"⁸⁸, "Allah, karar verme konumundaki en yüce hâkim değil mi?"⁸⁹ tercümeleri daha doğru örnek olarak kabul edilebilir.

Tercümede sadece lafız eksikli hareket tarzının zaman zaman eksik ve hatalı aktarıma nasıl yol açtığını gösteren bir diğer örnek, İhlâs Sûresi'ndeki *مَ يَلِدُ وَمَا يُولَدُ* ayetinin tercümesidir. Ayet, İslam'ın esası olan tevhidî etkili bir şekilde sunan ve Allah'ı en güzel şekilde tanıtan surenin ana temasına uygun bir içeriğe sahiptir. Suredeki diğer ayetlerle birlikte Allah'ın bir olduğu, hiçbir şeye muhtaç olmadığı, eşi, dengi ve benzerinin kesinlikle söz konusu olmayacağı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda ayet, Yahudilerin "Üzeyr Allah'ın oğludur", Hristiyanların ise "Mesih Allah'ın oğludur" iddialarına⁹⁰ cevap mahiyetindedir. Vurguladığı husus ile aynı zamanda müşriklerin, meleklerden Allah'a bir takım oğul ve kız atfederek⁹¹ ona soy ve nesep tayin etme girişimleri de reddedilmektedir.⁹²

⁸⁶ Akdemir, *Son Çağrı Kur'ân*, 597.

⁸⁷ Şener vd., *Yüce Kur'ân*, 604.

⁸⁸ Öztürk, *Kur'ân-ı Kerim Meali*, 852.

⁸⁹ Zekeriya Pak, "30. Cüz'ün Çevirisi ve Çeviri Üzerine Bazı Notlar", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/7, (2006), 61.

⁹⁰ et-Tevbe 9/30.

⁹¹ el-En'âm 6/100.

⁹² Muḳâtil b. Süleymân, *Tefsîru Muḳâtil b. Süleymân*, 4/916.

İki cümleden oluşan ayetin ilki olan “مِّمَّ يَلِدُ” Yüce Allah’ın yaratılmışlara benzemesinin ve onlarla cins ortaklığı oluşturmasının mümkün olmadığını bildirmektedir. İkincisi “مِّمَّ يُؤَلِّدُ” ise kıdem ve önceliğin betimlemesidir.⁹³ Fahrüddîn Râzî’ye göre önce doğmanın sonra doğurmanın bildirilmesi gerektiği hâlde ayette tam tersi bir sıranın zikredilmesi ile adeta “Allah’ın herhangi bir çocuğu olamayacağına delil, O’nun başkasının çocuğu olmadığı hususudur” mesajı amaçlanmıştır.⁹⁴ Kısacası ayet, birinden olma, birinin doğmasını sağlama gibi hususlarda Allah ile yaratılmışlar arasında akla gelebilecek bir benzerliğin olmadığını, Allah’ın ezeli ve ebedi olduğunu vurgulamaktadır. Bunu da insanlar için de kullanılan doğurmak ve doğmak kelimeleri ile yapmıştır. Ancak bu durum kelimelerin sözlük anlamıyla tercüme edilmesine gerekçe kabul edilmemelidir. Ayet, verilmek istenen mesaj doğrultusunda Allah’ın hiçbir şeye ve kimseye muhtaç olmadığı, dengi ve benzerinin bulunmadığı vurgusu içerisinde ona uygun ifadeler tercih edilmelidir. Lafzen doğru olmakla birlikte insanlar arası iletişimde kadınlar için dahi kullanılması nezaketsizlik olarak kabul edilen “doğurmak” eylemi ile Allah mümkün olduğunca aynı cümlede zikredilmemelidir. Dolayısıyla birçok meal tarafından tercih edilen “O doğurmamıştır”⁹⁵ tercümesi lafzen doğru olmakla birlikte teamülen ve nezaketen doğru bir ifade değildir. Diğerlerinden farklı olma adına lafza bağlılığı daha da ileri seviyeye taşıyan “Doğurtmamıştır (kimsenin babası değildir)”⁹⁶ tercümesi ise Türkçede kullanımı olmayan bir ifadedir. Zira Türkçe açısından babayı tanımlamada doğurtucu tabirinin kullanımı söz konusu değildir.

Bu mülahazalar çerçevesinde ayetin “O, ne çocuk sahibi olmuştur, ne de birinden doğmuştur!”⁹⁷ ve “O kimsenin babası değil, kimse de O’nun çocuğu

⁹³ ez-Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 6/461.

⁹⁴ er-Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb*, 32/183.

⁹⁵ Karaman vd., *Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, 631; Ateş, *Kur’ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli*, 604; Döndüren, *İnsanlığa Son Çağrı Kur’ân-ı Kerîm*, 2/952; Benzer tercüme için bk. Çakır, *Kur’ân-ı Kerîm ve Türkçesi*, 606; Akdemir, *Son Çağrı Kur’ân*, 604; Şener vd., *Yüce Kur’ân*, 611; Öztürk, *Kur’ân-ı Kerîm Meâli*, 852.

⁹⁶ Okuyan, *Kur’ân Meâl-Tefsir*, 604.

⁹⁷ Pak, “30. Cüz’ün Çevirisi ve Çeviri Üzerine Bazı Notlar”, 68.

72 | F. TİYEK / Kur'an Meallerindeki Lafzî Tercümenin Allah'ın Yüceliğini Aktarmadaki Yeterliliği *değildir*⁹⁸ şeklindeki tercümeleri daha uygun bir üslup olarak dikkat çekmektedir. Zira bu ve benzeri tercümeler lafzî değil de manayı esas aldığından Allah'ın yüceliği ile ilgili bir eksiklik ve kusur da ihtiva etmemektedir.

Lafız eksenli hareket tarzının kastedilen anlamı aktarma ve Allah'ın yüceliğini gereği gibi yansıtmaya yeterliliği ile ilgili bir diğer örnek ise, Yûnus Sûresi 37. ayetin tercümesidir. Önceki örneklerde lafza bağlılık, daha çok bir kelime ya da kavramın özelinde iken bu örnekte cümle bazlı bir lafızcılık söz konusudur.

وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ نَصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Ayetin başındaki “وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ” cümlesi “*Bu Kur'an Allah'tandır, başkası tarafından uydurulmuş değildir.*” anlamını ifade etmektedir. Maturidî'ye (ö.944) göre bu cümle ile iki hususa işaret edilmektedir. Birincisi, Kur'an, insan gücünün ve takatinin üstünde bir şey olduğu için onun Allah'tan gelmeyip başka biri tarafından uydurulmuş olma ihtimali bulunmamaktadır. İkincisi, bu kitapta bulunan hikmetli sözler ve gerçekler, onun Allah'tan geldiğine işaret etmektedir. Zira Allah'tan başkasının sözlerinin bu seviyede olması mümkün değildir. Diğer sözlerin içerisinde hata, yalan ve ihtilaf gibi zafiyetlerin bulunması her zaman muhtemeldir.⁹⁹

Bu ayet ile aynı zamanda inkarcıların Hz. Peygamber'i kastederek “*Bu Kur'an, onun uydurduğu, birilerinin de bu konuda kendisine yardım ettiği bir iftiradır ... başkalarına yazdırdığı, sabah akşam kendisine okunan eskilerin masallarından ibarettir!*”¹⁰⁰ türü söylem ve ithamlarına da cevap verilmektedir. Bütün bunlardan çıkan sonuca göre Kur'an'ı oluşturan sözler, onun ihtiva ettiği emir ve yasaklar, insanlığa sunduğu mesajlar Allah kaynaklıdır. O, bir başkası tarafından oluşturulmuş ve uydurulmuş değildir. Tercümesi de bu doğrultuda yapılmalıdır. Ancak bazı mealler, ağırlığı cümle dizaynında yer alan her bir kelimeyi tercüme etmeye verdiği için kastedilen anlama aykırı ya da anlaşılması zor bir cümle kurma durumunda kalabilmişlerdir.

⁹⁸ Işıcık, *Kur'ân Meali*, 472.

⁹⁹ el-Mâturidî, *Te'vîlâtü ehli's-sünneti*, 6/42-43.

¹⁰⁰ el-Furkân 25/4-5.

*"Bu Kur'an Allah'tan başkası tarafından uydurulmuş bir şey değildir."*¹⁰¹

*"Bu Kur'an, Allah'tan başkası tarafından uydurulacak bir şey değildir."*¹⁰²

*"Oysaki bu Kur'an, Allah'tan bir vahiy olmaksızın meydana getirilebilecek/uydurulabilecek bir şey değildir!"*¹⁰³

*"Bu Kur'an, Allah'ın peşi sıra (varlıklar tarafın)dan (tasarlanıp) uydurulabilecek (bir söz) değildir."*¹⁰⁴

Bu tercümelerin garip ifadeler barındırması hatta bazılarının insanı "Kur'an'ı Allah uydurmuştur" yanlılığına sevk etme ihtimalinin bulunması lafız eksenli tercümeyi esas almasından kaynaklanmaktadır. Bu bakımdan Kur'an ayetlerinin dili Arapça olmayanlara anlaşılır kılınması için tercüme edildiği de düşünüldüğünde, muhataba doğru aktarım yapma durumu, yukarıdaki lafız eksenli tercümelere çok daha iyi durumdaki "Bu Kur'an, Allah'tan (indirilmiş olup) başkası tarafından uydurulmamıştır"¹⁰⁵, "Bu Kur'an, (Allah tarafından indirilmiştir ve dolayısıyla asla) başkası tarafından uydurulmuş değildir"¹⁰⁶ tercümelerini ve benzerlerini¹⁰⁷ ayette kastedilen anlamı aktarmada doğru çeviri örneklerinden kabul etmek gerekmektedir.

Benzerlerini çoğaltmak mümkün olmakla birlikte Allah'ın yüceliğini yansıtmada ayetin sadece lafzını esas almanın ne kadar başarılı olduğu hususunda belli bir kanaatin oluşması noktasında bu örnekler yeterlidir. Bu ve benzeri örneklerden¹⁰⁸ anlaşılacağı üzere bir ayetin tercü-

¹⁰¹ Karaman vd., *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, 200. Benzer bir tercüme için bkz. Çakır, *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçesi*, 214.

¹⁰² Ateş, *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli*, 212; Benzer tercüme için bk. Döndüren, *İnsanlığa Son Çağrı Kur'ân-ı Kerîm*, 1/351.

¹⁰³ Işıcık, *Kurân Meali*, 162.

¹⁰⁴ Okuyan, *Kur'ân Meâl-Tefsir*, 212.

¹⁰⁵ Altuntaş - Şahin, *Kur'ân-ı Kerim Meali*, 212.

¹⁰⁶ Akdemir, *Son Çağrı Kur'ân*, 212.

¹⁰⁷ Benzer tercüme için bk. Şener vd., *Yüce Kur'ân*, 211; Öztürk, *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, 289.

¹⁰⁸ Çalışmamız kapsamında tercümelerini ayrıntılı bir şekilde değerlendirdiğimiz bu örneklerin dışında el-Bakara 2/15 ve 115; en-Nisâ 4/142; et-Tevbe 9/67 ve 79; et-Târık 86/16; el-Fecr 89/13 ayetlerinin tercümelerinde de bazı meallerde benzer hatalar ve eksiklikler bulunmaktadır.

mesinde amaç muhatabın ayetten kastedilene anlamasına aracılık etmektir. Bu bakımdan ayetin Arapça lafzından anlaşılana ile Türkçe tercümesinden anlaşılana ne kadar birbirine yakınsa tercüme o kadar başarılıdır. Genel anlamda bütün ayetler için geçerli olan bu hassasiyet Yüce Allah ile ilgili ayetler için de geçerlidir. Bu tür ayetler de Kur'an bütünlüğüne hâkim olan Tevhid ilkesi doğrultusunda tercüme edilmelidir. Ayetin lafzında yer alan ifadelerin niçin kullanıldığı, nasıl bir mesaj verdiği mutlaka gözetilmelidir. Bu doğrultuda Allah'ı yanlış tanıyacak, onunla ilgili yanlış anlaşılmalara yol açacak ifadelerden kaçınılmalıdır. Onu sıradan insan zafiyetleri ile niteleme yanlışına düşülmemelidir.

Sonuç

Kur'an, kendisine inananlar ve ilkelerini hayatına tatbik etmek isteyenler için önemli bir kaynaktır. O, ihtiva ettiği hükümler, temel ilke ve prensipleri ile İslam dinine mensup olanların yapması ve kaçınması gerekenler için aynı zamanda önemli bir rehber konumundadır. Nüzulünden itibaren bu rehberlik görevini gereği gibi yapmış, konumu ve misyonu gereği de kıyamete kadar bu rehberliği devam edecektir. Ona muhatap olanların bu rehberlikten istifadesinin ilk adımı ise onu gereği gibi anlamadır. Dili Arapça olanlar için anlama Arapça lafız ekseninde dilbilimsel ilkeler ve bağlamsal unsurlar yardımıyla gerçekleşmektedir. Dili Arapça olmayanlar için ise, anlama ulaşmada tercüme bir zorunluluk haline gelmektedir. Çünkü tercüme, dili Arapça olmayan insanlarla Kur'an arasındaki dilsel farklılığı ortadan kaldırmaktadır. Kur'an'ın Türkçe tercüme olan Kur'an mealleri ise, ayetlerin Türkçeyi konuşanlara anlaşılır kılınması için yapılmaktadır. Dolayısıyla tercüme metin, yapılış amacı doğrultusunda asıl metnin bütün anlam ve anlama dair inceliklerini yansıtmalıdır. Bütün hususlar için geçerli olan bu gereklilik Yüce Allah'ın isim, sıfat ve fiilleri için kullanılan ifadelerde de aranmalıdır. Bazıları insanların Rabbini tanımaya aracılık eden bazıları da Allah'ın yüceliğine, eşsizliğine işaret eden bu ifadeler amaç doğrultusunda uygun şekilde tercüme edilmelidir. Lafzî çeviri ile insanlar için dahi kullanılması problem olacak *tuzak kurma*, *öç alma*, *uydurma*, *doğurtma* gibi Allah'ın yüceliğine aykırı karşılıklardan ve "*hüküm verenlerin en iyisi*" ifadesinde olduğu gibi mukayeseyi andıran tercümelemelerden kaçınılmalıdır. Bu tür ifadelerin tercümelemeleri sırasında lafza bağlılık uğruna Kur'an bütünlüğü, tevhit inancı, Allah'ın Rab oluşu, yüceliği ve eşsizliği görmezden gelinmemelidir. Bu ifadelerin

niçin ve kim için kullanıldığı göz ardı edilmemelidir. Kastedilen anlamı yansıtmaya katkısı oranında lafız gözetilmeli, bu ifadelerin sıradan bir insan için değil Allah için kullanıldığı, mecazî yönü, ihtiva ettiği söz sanatları mutlaka dikkate alınmalıdır. Zira ancak bu şekilde ayetin Arapça lafzına muhatap olup ondan kastedileni anlayan ile Türkçe tercümesine muhatap olup ondan kastedileni anlayan aynı ya da birbirine çok yakın anlamaya ulaşacaktır. Farklı anlamalar ya da yanlış anlamalar büyük ölçüde izale edilecektir.

Kaynakça

- Abay, Ahmet. *Nüzul Sürecinde Kur'an'a Karşı Algı Yönetimi*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2016.
- Akdemir, Salih. *Son Çağrı Kur'an*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004.
- Altuntaş, Halil - Şahin, Muzaffer. *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Ankara: DİB Yayınları, 2011.
- Arslan, Gıyasettin. "Türkçe Kur'an-ı Kerim Meallerinde Hedef Dilin Önemi". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8, (2003), 27-44.
- Ateş, Süleyman. *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts.
- Aydar, Hidayet. *Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi*. İstanbul: Kur'an Okulu Yayıncılık, 1996.
- Aydın, Ferit. *Tercüme Sanatının Gerçekleri*. İstanbul: Kültür Basın Yayın Birliği, 1984.
- Başkan, Özcan. "Dildeki Çeviri İşlemi". *Türk Dili Dergisi* 38/322, (Temmuz 1978), 26-36.
- Cary, Edmond. *Çeviri Nasıl Yapılmalı*. Çev. Mete Çamdereli. İstanbul: İnsan Yayınları, 1996.
- el-Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammad. *es-Sihâh tâcü'l-luğa ve sıhâhi'l-ara-biyye*. thk. Ahmed Abdulgafûr Attâr. 6 Cilt. Beyrût: Dâru'l-İlm li'l-Melâyin, 1404/1984,
- Çakır, Mehmet. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçesi*. Ankara: Özkan Matbaacılık, ts.
- Döndüren, Hamdi. *İnsanlığa Son Çağrı Kur'an-ı Kerim*. 2 Cilt. İstanbul: Diyalog Gazetecilik, 2003.
- Güllüce, Veysel. "Kur'an-ı Kerim'de Allah'a Müşâkele Yoluyla İsnad Edilen İfadelerin Değerlendirilmesi". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25, (2006), 41-62.

- 76 | F. TİYEK / Kur'an Meallerindeki Lafzî Tercümenin Allah'ın Yüceliğini Aktarmadaki Yeterliliği
- Halil b. Ahmed el-Ferâhidî. *Kitâbu'l-'Ayn*. 4 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1424/2003.
- el-İsfahânî, er-Râğîb. *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'ân*. Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1435/2014.
- Işıcık, Yusuf. "Kur'ân-ı Kerim'in Terceme Edilmesi ve Âyetlerinin Sıhhatli Anlaşılması Konusunda Bazı Mülâhazalar". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11, (2001), 47-58.
- Işıcık, Yusuf. *Kur'ân Meâli*. Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2010.
- İbn Esîr, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim. *el-Kâmil fi't-târih*. 10 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1424/2002.
- İbn Fâris, Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ. *Mu'cemu mekâyi-si'l-luğa*. thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn. 6 Cilt. Dimeşk: Dâru'l-Fikr 1979.
- İbn Manzûr, Cemâluddîn Muhammed b. Mukerrem. *Lisânu'l-'Arab*. Kâhire: Dâru'l-Meârif, ts.
- Karaman, Hayreddin vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: DİB Yayınları, 2014.
- Karaman, Hayreddin vd. *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*. Ankara: TDV Yayınları, 2008.
- Koç, Turan. "Çeviri ve Kur'ân'ın Türkçe Çevirileri". *Bilgi Vakfı II. Kur'an Sempozyumu*. Ankara: Bilgi Vakfı Yayınları, 1996, 239-252.
- Komisyon. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
- el-Kurtubî, Muhammed b. Aḥmed. *el-Câmi' li-Aḥkâmî'l-Ḳur'ân*. 24 Cilt. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2006.
- Macit, Nadim. *Kur'ân'ın İnsan Biçimci Dili*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1996.
- el-Mâturidî, Ebû Mansûr Muhammed. *Te'vîlâtü ehli's-sünneti*. 10 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2005.
- el-Mâverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib. *en-Nuket ve'l-'uyûn*, 6 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye - Müessesetu'l-Kütübî's-Şekâfiyye, Beyrût ts.
- Muḳâtil b. Süleymân. *Tefsîru Muḳâtil b. Süleymân*. Thk. Abdullah Maḥmûd Şeḥhate, 5 Cilt. Beyrût: Müessesetü't-Târîḥi'l-Arabî, 2002.

- Okuyan, Mehmet. *Kur'ân Meâl-Tefsir*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Yayınları, 2021.
- Özata, Havva - Durmuş Zülfikar. "Hayr Kelimesinin Tamlama İçerisinde Allah'a Atfen Kullanıldığı İfadeler ve Türkçe'ye Çevirisi". *Tefsir Araştırmaları Dergisi* VI/1, (2022), 29-49.
- Özdemir, Faruk. "Tematik ve Bağlamsal Açıdan Kur'ân'da "İntikâm" Kavramı". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, (2016), 67-100.
- Öztürk, Mustafa. "Meâl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ek.2/205-207. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- Öztürk, Mustafa. *Kur'ân-ı Kerim Meâli*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2013.
- Öztürk, Resul. "Allah'ın Birliği ve Tekliği (Vahdaniyeti ve Ehadiyeti) Bağlamında "Samed" İsmi ve Anlamı". *EKEV Akademi Dergisi* XI/32, (2007), 47-70.
- Pak, Zekeriya. "30. Cüz'ün Çevirisi ve Çeviri Üzerine Bazı Notlar". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* IV/7, (2006), 29-68.
- Pak, Zekeriya. *Allah-İnsan İletişimi*. Ankara: İlâhiyât, 2005.
- Pak, Zekeriya. "Meâllerde Parantez Kullanımının Gerekçeleri ve Anlam ve Dil Estetiği Açısından Yol Açtığı Problemler". *DİB Kur'ân Meâlleri Sempozyumu*. 2 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007, 439-456.
- er-Râzî, Faḥruddîn. *Mefâtîhu'l-ğayb*. 32 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1401/1981.
- Şener, Abdulkadir vd. *Yüce Kur'ân*. İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2011.
- et-Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, 26 Cilt. Kâhire: Dâru Hicr, 2001.
- Tiyek, Fatih. "Kur'ân Tercümeleri ile İlgili Teamüllere Eleştirel Bir Yaklaşım". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* IX/45, (2016), 1033-1041.
- Tiyek, Fatih. *Kur'ân'ı Anlamada Bağlamın Rolü ve Meallerdeki Bağlamsal Sorunlar*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.
- Uşşâkî, Abdullah Selâhaddîn. *Tercüme-i Hizânetü'l-Edeb – İzahlı ve Örnekli Belağat Terimleri Sözlüğü*. Haz. Mücahit Kaçar vd. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2020.

78 | F. TİYEK / Kur'an Meallerindeki Lafzî Tercümenin Allah'ın Yüceliğini Aktarmadaki Yeterliliği
el-Vâhidî, Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed en-Nisâburî. *Esbâbu
nüüzûli'l-Kur'ân*. 25 Cilt. Riyâd: Dâru'l-Meymân, 1426/2005.
ez-Zehebî, Mustafa Muhamed Hüseyin. *et-Tefsîr ve'l-müfessîrûn*, 2 Cilt.
Kâhire: el-Mektebetü'l-Vehbiyye, ts.
ez-Zemahşerî, Carullah Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer. *el-Keşşâf an hakâiki
gavâmizi't-tenzîl ve uyuni'l-ekavil fî vücûhi't-te'vîl*. 6 Cilt. Riyâd: Mek-
tebetü'l-Ubeykân, 1998.